

**ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**
Відділ суспільствознавчої освіти

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ
«Особливості онлайн навчання учнів історії в період карантину
в Україні (березень–травень 2020 року)»
(електронне видання)

(підготували співробітники відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України: О. Пометун, Т. Ремех, Н. Гупан, П. Мороз, В. Кришмарел, Ю. Малієнко, І. Мороз)

УДК 37.018.43

Звіт розглянутий та затверджений на засіданні вченої ради
Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України
(протокол № 6 від 22.06. 2020 р.)

Рецензенти:

Моцак С. І., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Давиденко І. І., вчитель історії вищої категорії Великоолександрівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Бориспільського району Київської області, старший вчитель

Пометун О.

Аналітичний звіт «Особливості онлайн навчання учнів історії в період карантину в Україні (березень-травень 2020 року)» (електронне видання) / Олена Пометун, Тетяна Ремех, Нестор Гупан, Петро Мороз, Вікторія Кришмарел, Юлія Малієнко, Ірина Мороз. – К. : Педагогічна думка, 2020. – 27 с.

DOI <https://doi.org/10.32405/features-teaching-2020-27>

В аналітичному звіті розкрито особливості роботи вчителів історії закладів загальної середньої освіти під час карантину через COVID-19. Основу аналітичного звіту складають результати опитування, анкетування, інтерв'ювання вчителів історії, аналіз сервісів для комунікації та проведення онлайн уроків, даних інших досліджень останнього часу тощо. Запропоновано рекомендації для суб'єктів усіх ланок освітнього процесу для підвищення ефективності дистанційного/онлайн навчання.

Для розробників освітньої політики, педагогів, батьків.

УДК 37.018.43

© Інститут педагогіки НАПН України, 2020

© Педагогічна думка, 2020

© Пометун О., Ремех Т., Гупан Н., Мороз П.,
Кришмарел В., Малієнко Ю., Мороз І., 2020

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Загальні дані щодо проведеного анкетування.....	5
2. Дистанційне навчання: теорія та практика.....	6
3. Переваги онлайн навчання	8
4. Недоліки онлайн навчання: загальні та педагогічні аспекти.....	9
5. Ресурси та інструменти для забезпечення онлайн навчання.....	12
6. Досягнення учнів під час онлайн навчання та складнощі оцінювання...	14
7. Методичні особливості онлайн навчання учнів історії	15
8. Ресурси для підвищення ефективності онлайн навчання історії.....	19
9. Чинники підвищення якості онлайн навчання.....	20
10. Потреби вчителів в контексті підвищення якості онлайн навчання.....	21
11. Пропозиції.....	23

ВСТУП

Співробітники відділу суспільствознавчої освіти провели дослідження особливостей діяльності вчителів історії закладів загальної середньої освіти під час карантину, зосереджуючись на ключових аспектах проблематики відділу як-от: специфіка предметних методик в умовах онлайн навчання, рівень готовності педагогів до дистанційного навчання, узгодженість змісту та форм змішаного навчання, використання дистанційних освітніх сервісів і платформ, проблеми, пов'язані з оцінюванням учнів.

Аналітичний звіт базується на результатах опитувань, анкетування та інтерв'ювання близько 1000 вчителів історії закладів загальної середньої освіти різних регіонів України. До аналізу також залучено оцінку ефективності комунікаційних сервісів і онлайн-платформ, дані інших актуальних досліджень, а також кількісні результати, отримані із застосуванням методів математичної статистики.

Основу аналітичного звіту складають результати опитування, анкетування, інтерв'ювання вчителів історії закладів загальної середньої освіти різних регіонів України, аналіз сервісів для комунікації та проведення онлайн уроків, ресурсів, онлайн платформ, даних інших досліджень останнього часу, кількісні результати досліджень із застосуванням методів математичної статистики тощо.

У рамках дослідження, яке тривало з 21 по 27 травня через Google-анкету, що включала 26 запитань, було отримано відповіді 638 респондентів. У цьому звіті представлено стислий аналіз зібраних даних, сформульовано пропозиції й висновки на їх основі.

1. ЗАГАЛЬНІ ДАНІ ЩОДО ПРОВЕДЕНОГО АНКЕТУВАННЯ

Першим запитанням анкети ми з'ясували, де (в яких регіонах) працюють респонденти. З таблиці 1 видно, що в опитуванні взяли участь вчителі історії, які представляють усі регіони України (за винятком тимчасово окупованих та непідконтрольних територій).

Таблиця 1.

Регіон (м. Київ та області)	Кількість респондентів
Автономна Республіка Крим	0
Вінницька	13
Волинська	14
Дніпропетровська	55
Донецька	16
Житомирська	8
Закарпатська	4
Запорізька	13
Івано-Франківська	6
Київська	21
Кіровоградська	22
Луганська	19
Львівська	201
Миколаївська	10
Одеська	13
Полтавська	3
Рівненська	27
Сумська	44
Тернопільська	11
Харківська	28
Херсонська	13
Хмельницька	25
Черкаська	7
Чернівецька	33
Чернігівська	6
м. Київ	26
м. Севастополь	0
Усього	638

Серед опитаних учителів історії 56% працюють у міських школах, близько 32% – у сільських, а решта відповідей рівномірно розподілилися між позиціями *опорні* та *селищні* школи.

Аналіз стажу роботи респондентів показав, що найактивнішими учасниками опитування були вчителі зі стажем понад 15 років (близько 70%). Вчителі зі стажем роботи 10–15 років і 5–10 років склали приблизно по 13% у кожній групі, тоді як незначна частка (близько 4%) належить до вчителів зі стажем до 3 років. Розподіл респондентів за кваліфікаційними категоріями виявився наступним: 25% – учителі-методисти, 31% – старші вчителі, майже 28% – учителі I категорії, трохи більше 9% – учителі II категорії, і близько 7% – спеціалісти.

2. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Наступним важливим питанням було з'ясування того, як вчителі історії характеризують онлайн навчання учнів у період карантину. Адже згідно Положення про дистанційне навчання (Наказ МОН №761 від 14.07.2015):

«1.2. Під *дистанційним навчанням* розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

2.1. Дистанційне навчання реалізовується шляхом: застосування дистанційної форми як окремої форми навчання; використання технологій дистанційного навчання для забезпечення навчання в різних формах...».

Результати опитування показали, що лише незначна частина вчителів (менше ніж 11%) використовує термін «дистанційне навчання» для позначення освітнього процесу під час карантину. Натомість близько 59%

вважає це застосуванням дистанційних технологій навчання учнів, а 25% – методичним супроводом самоосвіти учнів (рис.1).

5. Як Ви б охарактеризували онлайн навчання у період карантину
638 responses

Рис.1

Для підтвердження вищезазначених висновків звернемося до даних з Інтернет-джерел. За інформацією ЮНЕСКО станом на 28 квітня 2020 року закриття шкіл і університетів на карантин в Україні торкнулося майже 7 мільйонів учнів і студентів. Заклади вищої освіти здебільшого мали певний досвід впровадження дистанційного навчання, у той час як більшість закладів загальної середньої освіти зіткнулися з цим уперше.

Суголосною нашому дослідженню видається думка Руслана Гурака, голови Державної служби якості освіти, який, презентуючи результати опитування щодо дистанційного навчання під час п'ятиденного Антикризогового національного онлайн марафону EdCamp 2020, зауважив, що 57% директорів шкіл зазначили, що вперше зіткнулися з використанням технологій дистанційного навчання в освітньому процесі. 41% вчителів просто надсилає перелік параграфів підручника та вправи на самостійне опрацювання, лише 18% викладачів проводять уроки онлайн¹.

Серед 638 респондентів-вчителів історії лише 19% мали досвід використання технологій дистанційного навчання учнів до карантину. Трохи більше 27% зазначили, що застосовували такі технології час від часу, тоді як

¹ https://lb.ua/society/2020/05/01/456533_zalezhnist_vid_lyudskosti_yak_shkola.html

переважна більшість, а саме 52,7% не мали попереднього досвіду роботи з ними (рис. 2).

6. Чи мали Ви досвід використання технологій дистанційного навчання учнів до карантину
638 responses

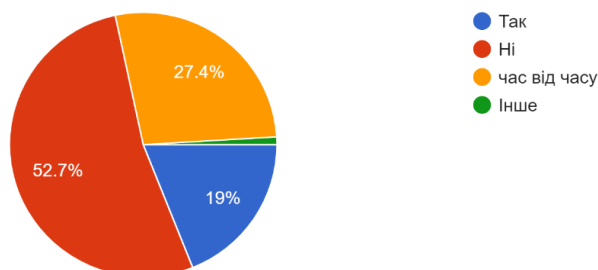

Рис.2

3. ПЕРЕВАГИ ОНЛАЙН НАВЧАННЯ

Далі респондентам було запропоновано оцінити основні переваги онлайн навчання в період карантину. Більшість із них – 61% зазначили, що онлайн формат сприяв розширенню можливостей роботи учнів із різними джерелами інформації. Зручність у розміщенні навчальних матеріалів для учнів відзначили 47% опитаних. Підвищення навчальних результатів окремих учнів і зростання їхньої відповідальності та самостійності виокремили 38% респондентів. Комфортність проведення занять у домашній обстановці, де учні не заважають один одному, відзначили 30%. Ще 26% назвали зручнішою перевірку завдань, зокрема автоматизовану перевірку тестів чи зручність роботи з друкованими матеріалами. Проте майже 13% респондентів не побачили жодних переваг дистанційного навчання.

Аналіз даних із відкритих джерел дає змогу передбачити, що найкраще організоване онлайн навчання було в міжнародних (завдяки відповідній підготовці) та приватних школах (якісне забезпечення гаджетами та швидка перепідготовка вчителів за суспільним запитом). Серед здобутків дистанційної освіти в цей період дослідники виокремлюють:

- реалізацію диференційованого підходу до навчання (матеріали та завдання відповідно до потреб і інтересів учнів);
- зростання особистої відповідальності учнів за результати навчання;
- зменшення конфліктів з однолітками та вчителями;
- можливість навчатися у власному ритмі, приділяючи більше часу складним чи цікавим темам;
- створення умов для самореалізації учнів як у навчанні, так і в інших сферах через економію часу;
- збільшення перерв, які учні можуть використовувати для фізичних вправ;
- підвищення інтересу учнів до навчання завдяки інтерактивним інструментам (відеоматеріали, ігри).

Як бачимо, відповіді респондентів нашого дослідження загалом співзвучні з цими висновками, підтверджуючи спільність переваг дистанційного навчання в різних освітніх контекстах.

4. НЕДОЛІКИ ОНЛАЙН НАВЧАННЯ: ЗАГАЛЬНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ

Серед недоліків онлайн навчання, виокремлених респондентами, найбільш вагомим виявився **брак «живого» спілкування та зорового контакту** – на це вказали 92% опитаних. Значним викликом для 70% респондентів став **слабкий контроль діяльності учнів під час занять**, оскільки онлайн формат ускладнює (інколи унеможлиблює) спостереження за залученістю учнів до процесу та їхньою поведінкою Крім того, **збільшення часу на підготовку до уроків** стало недоліком для майже половини (48,6%) вчителів (рис. 3).

8. У чому недоліки онлайн навчання у період карантину (оберіть від 1 до 3 пунктів)

638 responses

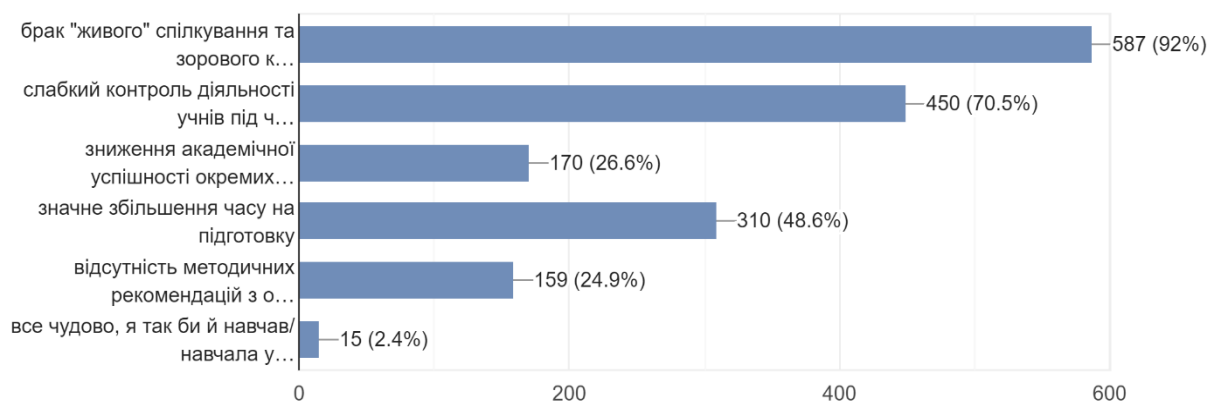

Рис. 3

Такі результати свідчать, що низка аспектів онлайн навчання вимагають додаткових зусиль і часу від учителів, зокрема в організації навчального процесу, підтримці дисципліни та забезпеченні емоційного контакту з учнями.

Аналіз наявних Інтернет-джерел показав, що вчителі інших предметів до мінусів дистанційної освіти відносять такі:

- поверхневність навчання (обмеженість у поглибленому вивченні матеріалу через онлайн формат);
- відсутність розвитку досвіду реального спілкування та співпраці (особливо емоційного інтелекту та емпатії);
- складності в організації освітнього процесу вдома (фактори, що відволікають; слабка мотивація; несприйняття контролю батьків; нестача реального спілкування з вчителем та однокласниками тощо).

Відповідно до висновків радника міністра освіти Оксани Макарєнко до мінусів дистанційної освіти можна віднести й такі як:

- технічна нерівномірність (доступність) та непридатність існуючих можливостей для одночасної участі кількох десятків учасників онлайн;
- нерівність освітніх можливостей;
- відсутність відповідних програм (для шкільного дистанційного навчання);

- відсутність реальної інтеракції;
- навантаження на батьків (треба стати вчителем): 60% батьків, опитаних ДСЯО, стверджували, що їм важко мотивувати дитину для навчання; 25% відзначали, що дитині під час карантину важче засвоювати нові теми;
- легко вибитися з графіку (не виконане/пропущене заняття призводить до ефекту «сніжної кулі»);
- нерозробленість адекватного дистанційного оцінювання навчальних результатів учнів, непрозорість його критеріїв;
- погіршення соціальної активності і розриви важливих зв'язків, особливо у селищних громадах;
- відсутність безкоштовного харчування для учнів відповідних категорій;
- погіршення результатів навчання учнів, які зазвичай показують середній рівень і є представниками малозабезпечених родин (за даними дослідження академічної гнучкості Організації міжнародного співробітництва та розвитку встановлено, що «для учнів з низькими соціально-економічними показниками шанси навчатися краще зростають, якщо вони вчаться з дітьми, які походять з більш забезпечених родин»).

Опитуванням з'ясувалися й труднощі щодо онлайн навчання історії окремо для вчителів та окремо для учнів (обидва запитання передбачали множинність відповідей). Зафіксовано, що не стикалося з труднощами менше 6% учителів. Ранжування труднощів учителів є таким: перша позиція (трохи більше 50%) – відсутність/нестабільність Інтернет зв'язку; друга позиція практично з однаковими показниками – брак навичок онлайн оцінювання (47,2%) та брак навичок мотивування й підтримки інтересу учнів в онлайн навчанні (49,4%), що складає майже половину респондентів.

Респонденти також визначились із труднощами, які, на їхню думку, переживали учні під час онлайн навчання в період карантину. На відсутність необхідної техніки вдома (72,6%) та відсутність/нестабільність Інтернет зв'язку (71,6%) вказали майже 2/3(!) респондентів; ще третина респондентів

вважають труднощами мале охоплення онлайн навчанням (29,5%). Опитані нами вчителі вважають, що не стикалися з труднощами при онлайн навчанні лише 2% учнів. Опитування учнів щодо цього питання нами не проводилося.

Час, що витрачали респонденти на підготовку одного онлайн уроку, різний: позиції «до 1 години», «до 2 годин», «понад 2 години» вказали по третині респондентів; до 30 хвилин на підготовку йшло лише у 6%. (рис. 4).

14. Скільки часу на день (у середньому) Ви витрачали для підготовки одного онлайн уроку історії
638 responses

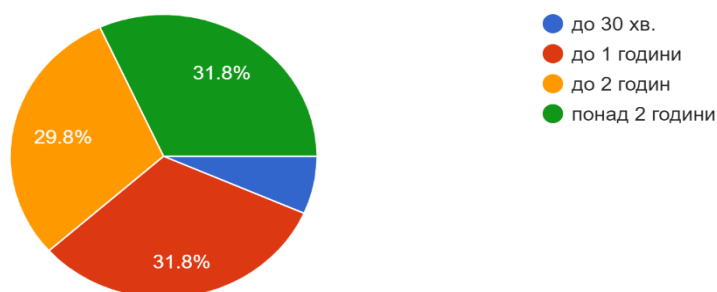

Рис.4

Звернімо увагу, що мова йде про ОДИН урок, тож навантаження на вчителів, які працюють активно, плідно й сумлінно, під час карантину значно збільшилось.

5. РЕСУРСИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОНЛАЙН НАВЧАННЯ

На запитання щодо ресурсів та інструментів (платформи, додатки, програми), які використовували вчителі під час онлайн навчання історії для проведення навчальних занять із нашого опитування очевидно, що вчителі використовували різні ресурси, серед яких були явні лідери (рис.5).

9. Які ресурси та інструменти (платформи, додатки, програми) Ви використовували під час онлайн навчання історії для проведення занять

638 responses

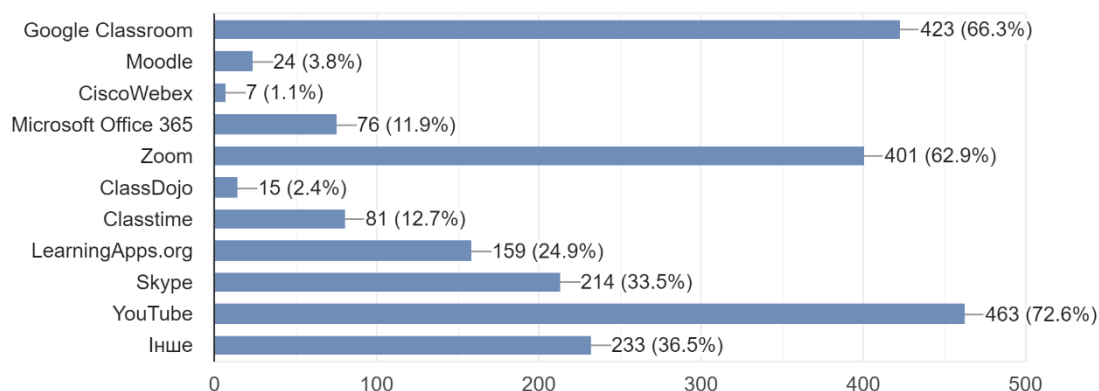

Рис. 5

Це в значній мірі узгоджується з результатами опитування, проведеного Офісом освітнього омбудсмана, де найпоширенішими платформами для дистанційного навчання були вказані Google Classroom, Zoom, YouTube та Skype. А от найпопулярнішим меседжером, яким для дистанційної освіти користуються 94% опитаних, є Viber. Використання таких сервісів як CiscoWebex, Moodle, ClassDojo вказало менше 4% респондентів. Позицію «інше» обрали 36,5% респондентів. Звертає на себе увагу практична відсутність у вчителів навичок працювати з програмами, що дають змогу застосувати графічні організатори, наприклад ментальні карти, схеми, діаграми чи інфографіку.

Учителі використовували різні сервіси для встановлення комунікацій з учнями, серед яких лідером став Viber (96%). Серед інших популярних інструментів для спілкування були Facebook Messenger (37%) та Telegram (21%). Значна частина респондентів використовувала електронну пошту (77%) та проводила індивідуальні бесіди телефоном (69%). 15,4% опитаних зазначили, що також користувалися власним блогом. А от використання Hangouts Meet вказали менше 4% респондентів, тоді позицію «інше» обрало близько 12%.

Майже половина респондентів (46,7%) повідомили, що онлайн навчанням було охоплено 75–100% їхніх учнів, близько 40% вказали на показник охоплення 51–75%, лише близько 2% респондентів зазначили, що онлайн навчанням було охоплено менше 25% їхніх учнів. На нашу думку, такі дані можуть свідчити про зростання навчальних втрат і розривів.

6. ДОСЯГНЕННЯ УЧНІВ ПІД ЧАС ОНЛАЙН НАВЧАННЯ ТА СКЛАДНОЩІ ОЦІНЮВАННЯ

На запитання щодо досягнень учнів під час карантину більшість опитаних учителів вказали на розвиток умінь самоорганізації та здатності до самостійного навчання (73,2%), роботи з джерелами (67,2%) і додаткових умінь працювати онлайн (49,5%). Водночас, оцінка інших складників історичної предметної компетентності була більш стриманою, зокрема вчителі найменше довіряють онлайн навчанню у формуванні міцних знань (лише 0,9%).

Очевидно, така впевненість вчителів базувалась на тому, що 87,3% як найбільш використовуваний тип домашніх завдань пропонували учням онлайн тести. Значна кількість вчителів віддавала перевагу презентаціям учнів (42,7%). Поширеним способом задавати домашні завдання були також письмові відповіді, які учні мали відправляти на електронну пошту вчителя (78,1%). Усні відповіді вислуховували 16,8% респондентів. Лише окремі вчителі (кількість у межах статистичної похибки) зазначили, що пропонували учням творчі завдання, відео, порівняльні таблиці, проекти, дискусії, ментальні карти, додаткові візуальні джерела, ігри та ін. Зауважимо, що такі показники не суголосні й виглядають дещо дивно у порівнянні з відповідями вчителів історії щодо розвитку вмінь учнів, наведених нами вище.

Ці результати також підтверджуються відповідями вчителів на запитання щодо форм оцінювання учнів, де найбільш популярними є перевірка тестових завдань (82,8%) та оцінювання письмових робіт, надісланих на електронну пошту (68,7%). Отже, електронна пошта

залишається основним каналом комунікації з учнями для значної кількості вчителів (рис. 6).

Рис.6

7. МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОНЛАЙН НАВЧАННЯ УЧНІВ ІСТОРІЇ

Оскільки для навчання історії дуже важливим є використання додаткових джерел і ресурсів, то зазначимо, що вчителі набагато більше почали використовувати в навчанні Інтернет джерела (50,6% нині проти 23% до карантину), залучати додаткові візуальні джерела (81,3% вчителів, що є доволі високим показником). Майже 60% опитаних учителів залучали учнів до спеціальних тематичних сайтів та підручників, доступних в Інтернеті. Й лише близько 1% вчителів не використовували жодну з доступних онлайн можливостей.

Щодо інтерактивних методів навчання, то 68,2% респондентів зазначили, що технічні умови не дозволяли реалізувати таке навчання. Лише 15,7% вчителів змогли знайти можливості для інтерактивного навчання. Цікаво, що 11,4% вчителів вказали, що це був їхній перший досвід інтерактивного навчання. Однак майже 5% респондентів заявили, що ніколи не застосовують інтерактивні методи навчання (рис. 7).

17. Чи організовували Ви інтерактивну взаємодію учнів (робота в парах/групах) при онлайн навчанні історії

638 responses

Рис.7

Серед складностей щодо методики навчання історії найбільша кількість опитаних учителів указали вибір технологій навчання (51,6%) та критеріїв для оцінювання учнів (39,7%). Нелегко було: організувати онлайн навчальне заняття 35,4% опитаних: проводити його – 14,7%, сформулювати завдання для перевірки результатів навчання учнів – 21,9%. Значній кількості респондентів бракувало: знань про можливості, переваги та особливості використання конкретних Інтернет платформ і ресурсів (82,7%); загальних умінь працювати з ІТ технологіями (22,7%); умінь встановлювати на приладах відповідні сервіси (23,2%), продуктивно використовувати ІТ безпосередньо на уроці (23%) (рис.8).

22. Яких знань/умінь Вам бракувало для проведення онлайн навчання історії

638 responses

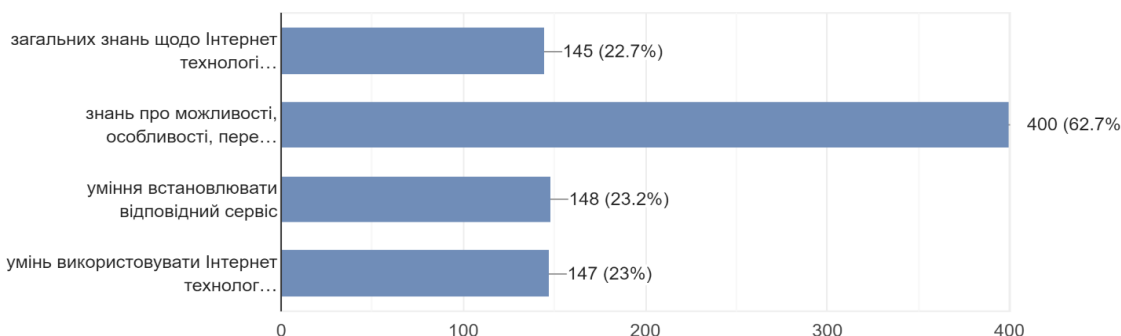

Рис. 8

Виходячи з ймовірного поширення онлайн навчання в наступному навчальному році, ми поцікавились у вчителів, що заважає його ефективному використанню. Переважна більшість (49,7%) вказали відсутність методичних розробок для конкретних уроків історії; по 42,5% – консерватизм і непідготовленість вчителів та психологічні бар'єри для вчителя і учня; 14,8% – низьку мотивацію до такого навчання (рис.9).

23. Що, на Вашу думку, заважає повноцінному й ефективному впровадженню дистанційного навчання (оберіть 1-3 позиції)

638 responses

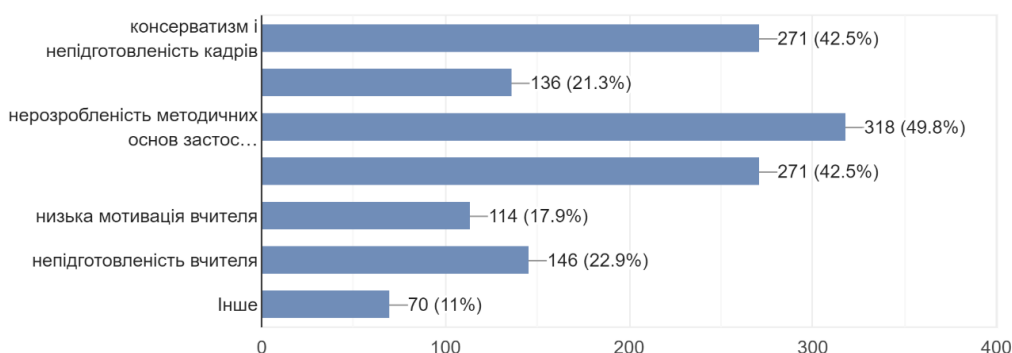

Рис. 9

Для організації повноцінного онлайн навчання 56% вчителів потребують оновлення технічного забезпечення, а 46,1% – створення спеціальних тематичних сайтів із навчальними матеріалами (рис.10).

24. Чого Ви найбільше потребуєте для ефективного проведення дистанційного навчання Вашого предмета

638 responses

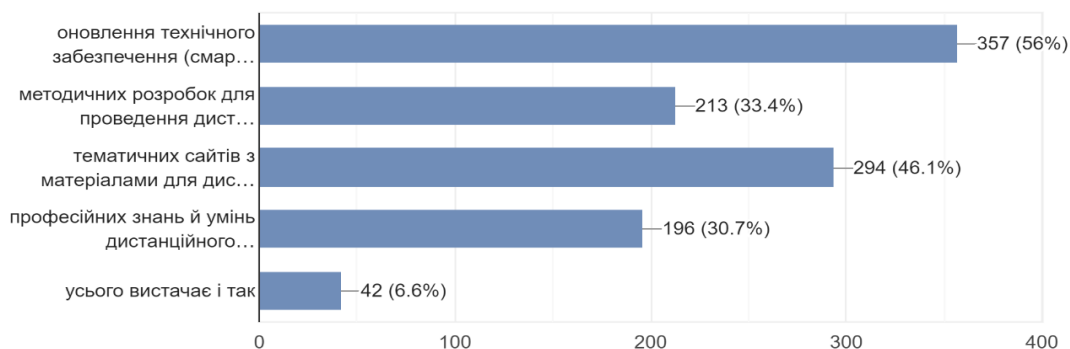

Рис.10

У підсумковому запитанні респонденти визначили власну задоволеність результатами онлайн навчання. Як видно з діаграми, майже половина вчителів не змогла відповісти на це запитання, що у сумі з тими, хто не визначились, складає переважну більшість (рис.11). Такі результати опитування не є втішними й увиразнюють проблеми онлайн навчання, про які йшлося вище.

25. Чи задоволені Ви результатами вашого дистанційного навчання (оберіть одну позицію)
638 responses

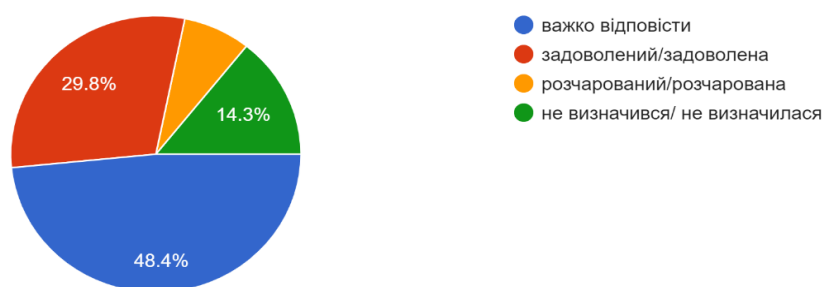

Рис.11

8. РЕСУРСИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОНЛАЙН НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ

Для з'ясування наявності і можливостей поширення передового досвіду навчання історії в умовах карантину нами було проаналізовано соціальні мережі. Зокрема, ознайомлення з діяльністю таких груп у Facebook як «Форум вчителів історії», «Все для вчителів історії», «Історія та правознавство онлайн», «Для вчителів історії» та «Шухлядки вчителя історії» у період карантину показало, що вчителі активно використовують платформи для дистанційного навчання. Основними матеріалами, які розміщуються, є посилання на ресурси YouTube у форматі презентацій, традиційних онлайн уроків, уроків з інтерактивними картами, міні-конспектів, відеоуроків тощо.

Додатково вибірковий аналіз вебресурсів продемонстрував, що значна частина учителів застосовує сайти освітніх закладів та персональні блоги для організації дистанційного навчання. Наприклад, на сайті ліцею-інтернату № 23

«Кадетський корпус» вчителі історії публікують навчальні матеріали та надають учням посилання на відповідні класи у Google Classroom; у Волинському науковому ліцеї-інтернаті створено спеціалізований сайт «Кабінет історії», де розміщуються навчальні матеріали та завдання для учнів у форматах презентацій, а також документів Word і PDF.

Методичні матеріали також представлені у блогах учителів. Наприклад: блог учителя історії та правознавства Я. Шиманчика має тематичні розділи для організації дистанційного навчання з історії та правознавства, де розміщені навчальні матеріали, завдання та практичні роботи для учнів; для перевірки їхніх результатів використовується платформа LearningApps.org.; блог учителя історії навчально-виховного комплексу «Ліцей – спеціалізована загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 10» Марганецької міської ради Дніпропетровської області О. Шейерман містить навчальні матеріали, завдання й тести для перевірки знань учнів; для тестування використовується безкоштовний сервіс OnlineTestPad; блог учителя історії Ю. Петрунькіної містить приклади застосування ресурсу сайту «На урок» для оцінювання навчальних результатів учнів тощо.

Водночас варто зазначити, що розміщення методичних розробок і рекомендацій учителями в Інтернеті поки залишається скоріше винятком, ніж загальноприйнятою практикою, що, ймовірно, обумовлено значними навантаженнями на них.

9. ЧИННИКИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОНЛАЙН НАВЧАННЯ

Таким чином, результати проведеного аналізу свідчать, що однією з ключових умов забезпечення якісної дистанційної освіти є розв'язання проблеми доступу до стабільного Інтернет-з'єднання та наявність технічного обладнання. Навіть у випадках, коли в сім'ї є комп'ютер або навіть два, організація дистанційного навчання може бути значно ускладнена через одночасні потреби кількох учнів і батьків, які працюють дистанційно.

Цю проблему підтверджують й дані, оприлюднені освітнім омбудсменом Сергієм Горбачовим: «Ми проводили також опитування, у якому взяло участь більше восьми тисяч батьків. Одне з питань – чи достатньо комп'ютерного обладнання для навчання дитини вдома? Слід розуміти, що опитування проводилося онлайн і не включає ситуацію в тих сім'ях, де інтернету немає взагалі. Найбільш типовими виявилися відповіді, що в родині лише один комп'ютер, батьки, які повинні працювати, мають ділити його з дітьми, яким треба вчитися, а якщо в сім'ї двоє дітей різного віку, то вони також мусять якимось ділитися. Деякі родини були вимушені придбати додатковий комп'ютер»².

Проведене дослідження дало змогу визначити основні потреби вчителів історії в оволодінні додатковими знаннями та навичками, без яких систематичне впровадження онлайн навчання є неможливим. Серед них:

- загальні навички роботи з ІТ технологіями;
- опанування онлайн-інструментів та платформ: знання щодо встановлення, використання та особливостей роботи з окремими онлайн ресурсами. При цьому зазначено, що вибір платформ залишається доволі обмеженим та одноманітним як для вчителів історії, так і для представників інших предметів;
- пошук і виявлення методичних можливостей наявних в Інтернеті джерел історичної інформації, їх оцінка і включення в уроки;
- розробка завдань для організації активної та інтерактивної взаємодії учнів на онлайн заняттях;
- проектування завдань для моніторингу та оцінювання навчальних результатів учнів;
- організація процесу оцінювання навчальних результатів учнів.

² https://lb.ua/society/2020/05/01/456533_zalezhnist_vid_lyudskosti_yak_shkola.html

10. ПОТРЕБИ ВЧИТЕЛІВ У КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОНЛАЙН НАВЧАННЯ

Для більш ґрунтовного аналізу побажань і потреб вчителів ми запропонували респондентам сформулювати пропозиції для вдосконалення онлайн навчання й отримали майже 2000 таких пропозицій. Тож розглянемо їх ґрунтовніше.

Учителі вважають, що учнів потрібно також готувати до онлайн навчання, зокрема:

- перевірити і забезпечити учнів відповідною технікою та стабільним інтернет зв'язком;
- провести тренінги для учнів по самоорганізації, тайм-менеджменту, використанню джерел інформації;
- підвищити якість уроків інформатики, які мають забезпечити розуміння учнями, як користуватися інтернет-платформами;
- ввести додатковий предмет в школі, де б дітей навчали, як користуватися платформами для дистанційного навчання;
- надавати психологічну підтримку дітям в умовах відстороненого навчання;
- надавати додаткову методичну підтримку учням щодо виконання окремих видів робіт.

Учителі звертають увагу на те, що в умовах дистанційного навчання необхідні: 1) загальношкільний підхід до розв'язання проблем, що виникають при онлайн навчанні; 2) забезпечення єдності педагогічних вимог.

Це, зокрема, має відобразитись у:

- оновленні технічного забезпечення освітніх закладів;
- забезпеченні доступу до Інтернету в кожному навчальному кабінеті;
- стимулюванні вчителя матеріально за активне використання дистанційних форм навчання (регулювати оплату залежно від того, чи дійсно проводилося дистанційне навчання);

- забезпеченні чіткої організації дистанційного навчання: розроблення чітких критеріїв щодо вимог організації дистанційного навчання для 100% охоплення учнів; створення, розроблення конкретних правил та умов дистанційного навчання для вчителів в освітньому закладі; узгодження кількості контрольних робіт в певному класі на день; контроль за часом надання завдань і тестовою перевіркою (не ввечері); розміщення всіх домашніх завдань на одній онлайн платформі;
- уникненні завантаження вчителів дріб'язковою звітністю;
- проведенні моніторингу кращого досвіду, адаптації його до конкретних умов і можливостей в певному регіоні;
- організації вебінарів і тренінгів для вчителів з опрацюванням сценаріїв дистанційного навчання;
- забезпеченні взаємодопомоги, партнерства, обміну досвідом в колективі.

11. ПРОПОЗИЦІЇ

Аналіз результатів опитування та інтерв'ювання вчителів історії засвідчив, що частина пропозицій учителів стосується роботи органів місцевої виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Серед них відзначимо такі:

- проведення швидкісного інтернету в сільській місцевості, забезпечення місцевими органами влади стабільного доступу до Інтернету (особливо у віддалених районах);
- забезпечення вчителів та учнів (передусім сільської місцевості) відповідною технікою та гаджетами;
- забезпечення учнів із сімей із низьким рівнем доходу технічними засобами та якісним інтернет покриттям;
- покращення матеріально-технічного забезпечення сільських та опорних освітніх закладів;

- підвищення практичного рівня вчителів шляхом організації тренінгів, курсів підвищення кваліфікації тощо за кошти місцевого бюджету;
- позбавлення освітніх закладів дріб'язкового звітування.

У період карантину онлайн навчання учнів здійснювалося з усіх предметів по всій території країни. Тож найбільше пропозицій опитаних учителів адресовані Міністерству освіти і науки України. Основні з них подано в таблиці 2.

Таблиця 2

Проблеми	Пропозиції
нормативне забезпечення	<ul style="list-style-type: none"> • нормативне регулювання дистанційної освіти (ухвалення нормативних документів на державному рівні • унормування вимог до організації дистанційного навчання на державному рівні для закладів загальної середньої освіти • розроблення чітких переліків прав і обов'язків учасників освітнього процесу під час дистанційного навчання
розробка концептуальних основ дистанційного навчання	<ul style="list-style-type: none"> • розроблення й апробування концепції дистанційного навчання • розроблення структури дистанційного навчання, конкретних вимог з його організації для всіх здобувачів освіти • зміна структури дистанційного навчання для забезпечення його ефективності, зокрема: ввести електронну версію бально-рейтингової системи; застосування практичних відео посібників при проведенні уроків тощо • розроблення детальних методичних

	<p>рекомендацій з усіх предметів</p> <ul style="list-style-type: none"> • розроблення й впровадження критеріїв оцінювання навчальних результатів учнів з усіх предметів за дистанційного навчання • розроблення, апробування, впровадження інноваційної системи діагностики і моніторингу якості дистанційного навчання • впровадження на постійній основі змішаного навчання учнів закладів загальної середньої освіти • популяризація дистанційного навчання, в тому числі через мас медіа
<p>кадрове, програмове та технічне забезпечення дистанційного навчання</p>	<ul style="list-style-type: none"> • створення загальнонаціональної платформи для дистанційного навчання із якісним програмним наповненням • розроблення ліцензованої платформи для освітніх закладів, що включатиме навчальні матеріали, вебінари, тренінги для вчителів, учнів і батьків • підготовка якісного базового контенту для використання в дистанційному навчанні • розроблення програмного забезпечення, сумісного з мобільними пристроями • створення національної комп'ютерної мережі для освіти та науки • оновлення програми з інформатики для учнів закладів загальної середньої освіти • удосконалення підготовки фахівців, здатних ефективно працювати в інформаційному середовищі

<p>підготовка вчителів до організації та проведення дистанційного навчання</p>	<ul style="list-style-type: none"> • впровадження спеціальних програм із підготовки вчителів до організації та проведення дистанційного навчання • організація та проведення курсів підвищення кваліфікації вчителів із дистанційного навчання • матеріальне забезпечення вчителя для придбання нових технічних засобів • зміна тематики курсів підвищення кваліфікації, підготування розробок для вчителів для проведення уроків
<p>змістове наповнення дистанційного навчання</p>	<ul style="list-style-type: none"> • створення методичних посібників, електронних підручників, тематичних сайтів та бібліотек з методичними матеріалами • підготовка цікавих віртуальних екскурсій країнами та музеями світу, цікавої для учнів різних класів анімації про побут, житло, одяг, моду, харчування, традиції тощо • розроблення відео уроків на весь період дистанційного навчання

Низка респондентів зауважили, що в період карантину перед учителем було поставлене завдання забезпечити освітній процес і (вкотре) власним коштом – від поповнення мобільного телефону та інтернету – до написання завдань на аркушах окремим учням і доставки їх додому учням. Однак часто зустрічалася думка й про те, що в такі складні періоди професійної діяльності важливо бути оптимістами, самовдосконалюватися, працювати над собою та навчатися нового.

Проведене нами дослідження дає змогу сформулювати висновок про те, що продуктивність онлайн навчання вимагає об'єднання зусиль

відповідних органів державної влади та місцевого самоврядування, активного залучення науково-методичних установ та суб'єктів підвищення кваліфікації для підготовки/перепідготовки вчителів, розробки онлайн сервісів та достатньої кількості доступних рекомендацій і методичних посібників.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**Пометун Олена, Ремех Тетяна,
Гупан Нестор, Мороз Петро, Кришмарел Вікторія,
Малієнко Юлія, Мороз Ірина**

**Аналітичний звіт «Особливості онлайн навчання учнів історії в період
карантину в Україні (березень-травень 2020 року)»
(електронне видання)**

Підписано до друку 27.08.2020 р. Формат 60x90 1/16
Ум. друк. арк.1,75

Видавництво «Педагогічна думка»
04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-а, корп. 2;
тел./факс: (044) 481-38-82
e-mail: book-xl@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовників,
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК №3563 від 28.08.2009